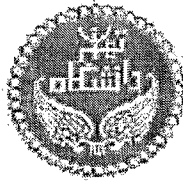

الله اعلم

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

موضوع:

موازن تأمین اجتماعی سازمان بین المللی کار

و

دگرگونی در موازن تأمین اجتماعی ایران

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر قاسم افتخاری

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر شیرخانی

دانشجو:

حسین حیدری

۱۳۸۸/۱۲/۲

مهر ۱۳۸۸

۱۳۲۲۰۸

جمهوری اسلامی ایران
دانشگاه تهران

شماره _____
تاریخ _____
پروست _____

اداره کل تحصیلات تکمیلی

باسمه تعالی

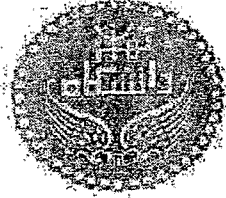
تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب حسن میری متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه / رساله حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه / رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پردیس / دانشکده / مرکز دانشگاه تهران می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: حسن میری
امضاء

آدرس: خیابان انقلاب اول خیابان فجر رازی - پلاک ۵ کد پستی: ۱۳۰۴۵/۵۶۸
تلفن: ۶۴۹۷۳۱۴

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
گروه آموزشی روابط بین الملل
گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد : حسین حیدری

در رشته : روابط بین الملل

با عنوان : موازن تائین اجتماعی سامان بین المللی کار و دگرگونی در تائین اجتماعی ایران

را در تاریخ : ۸۸/۷/۳

به عدد	به حروف
۱۸,۵	هجده و پنج

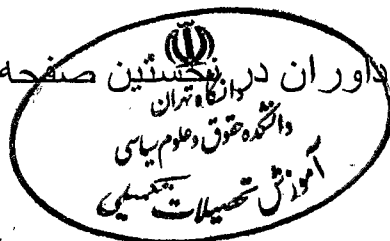
با نمره نهایی :

ارزیابی نمود .

با درجه :

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر قاسم افتخاری	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر محمد شیرخانی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳	استاد داور (یا استاد مشاور دوم)	دکتر مستقیم	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۴	استاد مدعو				
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی :	دکتر قاسم افتخاری	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر : این برگه پس از تکمیل هیات داوران در پنجمین صفحه پایان نامه درج می گردد .

فهرست تفصیلی

صفحه

مقدمه

بیان مسئله

۱

بررسی آثار وادبیات موجود

۱۱

هدف پژوهش

۱۲

متغیرهای دخیل

۱۲

بررسی وجود احتمالی فرضیه های سازگار

۱۴

روش آزمون فرضیه های فرعی

۱۵

فرضیه اصلی

۱۶

شاخص های فرضیه

۱۶

سازماندهی پژوهش

۱۸

کلیاتی درباره تأمین اجتماعی وتاریخچه آن

۲۰

بخش نخست: تعریف تأمین اجتماعی

۲۰

بخش دوم: مفاهیم واصطلاحات موازی با تأمین اجتماعی

۲۴

بند ۱-رفاه اجتماعی

۲۴

بند ۲- بیمه اجتماعی

۲۶

بند ۳-خدمات اجتماعی

۲۷

بند ۴-کمک اجتماعی

۲۹

بند ۵-حمایت اجتماعی

۳۰

بند ۶- مدد معاش خانواده

۳۱

بند ۷-کمک های متقابل

۳۱

۳۲	بند ۸- بیمه
	بخش سوم: سیاستهای تأمین اجتماعی
۳۵	بند ۱- سیاستهای افقی تأمین اجتماعی
۳۶	بند ۲- سیاستهای عمودی تأمین اجتماعی
۳۷	بند ۳- رابطه میان سیاستهای افقی و عمودی تأمین اجتماعی
	بخش چهارم: نظام های تأمین اجتماعی
۳۸	بند ۱- نظام های سنتی تأمین اجتماعی
۳۸	الف- شیوه های حمایت فردی یا خودیاری
۳۸	ب- شیوه های همیاری و دگر یاری
۳۸	۱- سلولهای اولیه حمایتی مانند خانواده و خویشاوندان
۳۹	۲- اقدامات خیرخواهانه توانمندان
۳۹	۳- همیارها و معاونت های خود افراد
۳۹	۴- بیمه های خصوصی
۴۰	۵- مسئولیت
۴۰	بند ۲- نظامهای کلاسیک تأمین اجتماعی
۴۳	بند ۳- نظامهای نوین تأمین اجتماعی
	بخش پنجم: چهارچوب نظری مطالعات تأمین اجتماعی
۴۴	نظریه های همگرایی در روابط بین الملل و نهادهای بین المللی تأمین اجتماعی
۴۵	الف- نظریه فدرال گرایی
۴۶	ب- نظریه مبادله یا ارتباطات
۴۸	پ- نظریه کارکرد گرایی

۵۰	ت-نظریه نوکارکردگرایی
	بهره نخست: قوانین وموازنین تأمین اجتماعی در ج.ا.ایران
۵۲	بخش نخست:تاریخچه تأمین اجتماعی در ایران
۵۶	بخش دوم: تأمین اجتماعی در قوانین ج.ا.ایران
۵۶	الف-قانون اساسی ج.ا.ایران
۵۸	ب-تأمین اجتماعی در قانون کار ج.ا.ایران
۶۲	پ-سازمانها ونهادهای ارائه دهنده تأمین اجتماعی در ایران
۷۰	ت-سازمان تأمین اجتماعی ایران
۸۲	ج-موازنین تأمین اجتماعی در ج.ا.ایران
	بخش سوم: اتحادیه بین المللی تأمین اجتماعی
۸۷	الف-تاریخچه برپایی اتحادیه بین المللی تأمین اجتماعی
۸۸	ب-اساسنامه وهدف اتحادیه
۸۸	پ-ساختار اتحادیه
۹۱	ت-فعالیتها وعملکرد اتحادیه
۱۰۰	ج-موازنین تأمین اجتماعی اتحادیه
	نتیجه گیری:اثر گذاری اتحادیه بین المللی تأمین اجتماعی بر موازنین ج.ا.ایران
	بخش چهارم:اسناد بین المللی مرتبط با تأمین اجتماعی وتأمین اجتماعی در ج.ا.ایران
۱۰۴	الف-منشور آتلانتیک ومنشور ملل متحد
۱۰۶	ب-اعلامیه جهانی حقوق بشر
۱۰۷	پ-میثاق بین المللی حقوق اقتصادی،اجتماعی،فرهنگی

- ت - قانون اروپایی تأمین اجتماعی
 ۱۰۸
- نتیجه گیری: اثر اسناد بین المللی تأمین اجتماعی بر تأمین اجتماعی ج.ا.ایران
 ۱۰۹
- بهره دوم: سازمان بین المللی کار و دیگر گونی موازین تأمین اجتماعی در ج.ا.ایران
 بخش نخست: سازمان بین المللی کار
- بند ۱- تاریخچه پیدایی و ساختار
 ۱۱۰
- بند ۲- ویژگیهای سازمان بین المللی کار
 ۱۱۸
- بند ۳- نقش سازمان بین المللی کار در ایجاد موازین تأمین اجتماعی
 ۱۱۹
- بند ۴- مقاوله نامه شماره ۱۰۲ معروف به حداقل ضوابط تأمین اجتماعی
 ۱۲۳
- بند ۵- مقایسه موازین تأمین اجتماعی در ج.ا.ایران و سازمان بین المللی کار
 ۱۵۰
- نتیجه گیری و یافته های پژوهش
 ۱۵۱
- منابع
- منابع فارسی
 ۱۵۴
- منابع خارجی
 ۱۵۷

چکیده

امروزه کوشش جوامع برای برقراری عدالت اجتماعی، بر کسی پوشیده نیست. عدالت اجتماعی دارای ابعاد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است بنابراین دولت‌ها نیز در پی آنند که با برقراری تأمین اجتماعی برای افراد جامعه هر چه که می‌توانند به عدالت اجتماعی نزدیک شوند. از طرف دیگر نیروی کار جامعه جهت ادامه تلاش و کوشش خود و آسودگی و آرامش خاطر و انگیزه انجام بهتر وظیفه‌شان نیاز به حمایت‌هایی دارند که آنها را در برابر خطرات ناشی از کار و حوادثی که در طول زندگی‌شان رخ می‌دهد، یاری نماید.

در ایران نیاز به تأمین اجتماعی از زمان اوایل حکومت رضاشاه مورد توجه قرار گرفت. زمانی که ایران به دلیل ورود ماشین‌آلات و کارخانجات صنعتی، هر روزه به تعداد نیروی کار و کارگر افزوده می‌شد. حال پس از گذشت ده‌ها سال، سازمان تأمین اجتماعی ایران حمایت‌ها و خدمات بسیاری ارائه می‌کند که قشر زیادی از مردم جامعه از آن بهره‌مند هستند.

در این نوشتار سعی شده است تا نقش سازمان بین‌المللی کار، اتحادیه بین‌المللی تأمین اجتماعی، و مجمع عمومی سازمان ملل متحد در خصوص تأمین اجتماعی و سیر تحول و تکامل تأمین اجتماعی در ایران مورد بررسی قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: تأمین اجتماعی، موازین تأمین اجتماعی، سازمان بین‌المللی کار، اتحادیه بین‌المللی تأمین اجتماعی، اعلامیه حقوق بشر، مقاله‌نامه، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، سازمان تأمین اجتماعی.

مقدمه

بیان مسأله

انقلاب صنعتی از حدود سال ۱۷۳۵ در انگلستان شروع شد و کم کم به کشورهای مختلف اروپایی از جمله فرانسه نیز سرایت کرد. در حقیقت انقلاب صنعتی با نقش عظیمی که در ایجاد طبقه کارگر به مفهوم جدید داشت موجب تحولات اجتماعی و اقتصادی زیاد شد، تحولاتی که زمینه را برای مطرح شدن افکار سیاسی و اجتماعی نو و پویا فراهم آورد و همان افکار به دخالت دولت در امور، کمک فراوان کرد.^۱

انقلاب صنعتی و ایجاد ماشین، توجیه اقتصادی صنایع دستی را با تردید مواجه ساخت و روستاییان که معمولاً به صنایع دستی اشتغال داشتند مجبور به ترک زادگاه خود و حرکت به سوی شهرها شدند تا بتوانند کارمناسبی پیدا کنند.

با افزایش شمار کارگران، وضعیت آنها رو به وخامت نهاد. در حقیقت براساس مکتب اقتصاد آزاد که کارگران را تنها از دید مادی می نگرست، کار کارگر کالا تلقی می شد و براساس قانون عرضه و تقاضا هر چه میزان آن در مقایسه با تقاضا بیشتر می شد ارزشی کمتر می یافت. بنابراین کارفرمایان نیز از آنجا که با تعداد زیادی کارگر روبرو بودند مزدها را کاهش می دادند و کارگران نیز که همیشه با خطر اخراج مواجه بودند، سکوت را ترجیح میدادند. کارخانه داران و کارفرمایان بزرگ که اغلب قدرتهای اقتصادی زمان خود نیز بشمار می آمدند، سوء استفاده های فراوان کرده با افزایش ساعات کار فشار بیشتری بر کارگران وارد می کردند که این امر، خود، بیماری کارگران و حوادث ناشی از کار را افزایش می داد، چرا که بسیاری از آنها مهارت کافی در استفاده از ماشین آلات نداشتند و بسیاری از دستگاه ها نیز نارسایی هایی داشتند و گاه خطرهای غیر قابل پیش بینی ایجاد می کردند. کارگاهها از نظر بهداشتی در وضعیت بسیار نامساعدی قرار داشتند و نبود تغذیه مناسب و عدم آرامش (ترس از بیکاری) که همیشه کارگران با آن روبرو بودند دقت آنها را در بکارگیری دستگاه ها کاهش می داد. بنابراین طبیعی بود که کارگران با خطرهایی همچون بیماری، از

^۱ - باره - فرانسوا، تاریخ کار، ترجمه حبیب اله فضل الهی، مجموعه «چه میدانم»، موسسه علمی، تهران، ۱۳۴۳.

کار افتادگی، نقص عضو حوادث ناشی از کار و .. مواجه شدند و از آنجا که از هیچ امنیت اقتصادی برخوردار نبودند از خطر بیکاری نیز رنج می بردند. سرمایه آنها تنها نیروی کارشان بود و در مقابل آن، مزدی اندک دریافت می کردند و طبیعی است که با این مزد نتوانند از مزایای بیمه های بازرگانی (اشخاص) برخوردار باشند و از آنجا که نمی توانستند پس اندازی داشته باشند همیشه نسبت به دوران پیری خود و نیز وضعیت بازماندگان پس از مرگشان دغدغه داشتند. زنان و کودکان که در بسیاری از موارد در کنار پدر خانواده مجبور به کار بودند وضعیت وخیمتری داشتند. زنان به اندازه مردان کار میکردند، ولی از حقوق کمتر و حتی نصف برخوردار بودند. ساعات کار کودکان نیز بسیار زیاد بود و در مواردی به ۱۳ ساعت در روز می رسید.^۱

زنان از هیچ حمایتی در دوران بارداری برخوردار نبودند. در چنین وضعیتی، کارگران در دراز مدت دل به کار نمی بستند و گاهی دست به تخریب وسایل تولید می زدند. در نتیجه این شرایط، سرمایه داران و دولت مردان دریافته بودند که اگر می خواهند بدون ناآرامی های اجتماعی به حیات خود ادامه دهند، نیاز به ارائه نوعی خدمات عمومی دارند.

در ایران، آغاز قرن چهاردهم را باید جامعه ای روستایی دانست، جامعه ای که اقتصاد آن مبتنی بر اقتصاد معیشتی بود و همین امر، بسیاری از احتیاجات مالی خود را برآورده می ساخت. نظام خانواده سنتی با ویژگیهای خاص خود، انسان را تنها نمی گذاشت. بعنوان مثال، مسئله از کار افتادگی یا بازنشستگی هیچگاه برای پدریک خانواده مخل آرامش محسوب نمی گردید، چرا که وی در همان ساختار خانواده سنتی چنان منزلتی داشت که به هیچ وجه خود را تنها احساس نمی کرد و شخص او نیز بعنوان بزرگ خانواده در ایجاد آرامش برای دیگران موثر دانست.

دوران رضاشاه را باید دورانی دانست که جامعه ایران به سوی صنعتی شدن گام برمی دارد، هر چند آغاز ورود ماشین و صنایع ماشینی به ایران، در دوره قاجاریه و زمان امیرکبیر بر می گردد، ولی در زمان رضاشاه شدت گرفت و همین امر ظهور طبقه ای به نام «طبقه کارگر» را در پی داشت. البته این طبقه در مقایسه با

^۱ - عراقی، سید عزت اله، بوره حقوق کار، کلیات، روابط فردی کار، انتشارات دانشگاه ملی ایران، تهران، ۲۵۲۶ (۱۳۵۶)

دیگر طبقات اجتماعی ایران، بویژه طبقات روستایی، طبقه کوچکی محسوب می شد. کار با ماشین هر چند مشکلات متعددی را برای کارگران ایجاد می کرد، ولی از آنجا که تحولات اجتماعی و صنعتی شدن جامعه به کندی صورت می گرفت و برای مثال بسیاری از این کارگران از روستاها به شهرها رفت و آمد داشتند هنوز خطر تحولات اجتماعی، از لحاظ نیاز به تامین اجتماعی، به خوبی احساس نمی شد. بعبارت دیگر هنوز نظام خانواده تبدیل به نظام خانواده هسته ای نشده بود و تنها منبع درآمد بسیاری از کارگران نیز مزدشان نبود، بلکه در کنار خانواده خود از نظر اقتصادی می توانستند تا اندازه ای احساس امنیت کنند. اگر می بینیم که در ایران تا سال ۱۳۰۹ هیچ اقدامی در راستای تامین اجتماعی به مفهوم جدی آن صورت نگرفته است، به دلایل فوق است.^۱

از سوی دیگر ایران اولین کشور مسلمانی بود که در سازمان بین المللی کار عضویت یافت و لذا بایست قدمهایی را برای اجرای مقابله نامه ها و توصیه نامه های این سازمان بر می داشت.

اولین اقدام در آخرین روزهای سال ۱۳۰۹ با تصویب طرح تشکیل صندوق احتیاط وزارت طرق و شوارع در هیات دولت تحقق یافت و مقرر شد از ابتدای سال ۱۳۱۰ هجری شمسی، از مزد هر کارگر روزی یک شاهی و از حقوق کلیه روزمزدها و کنتراتی ها که در راه سازی کار می کردند، صدی دو کسر شود.

نظام صندوق احتیاط، به تعبیری همان همیاری یا کمکهای متقابل بود، هر چند جنبه اختیاری نداشت و اجباری محسوب میشد. از طرف دیگر نه تنها دولت بلکه کارفرمایان نیز در آن دخالتی نداشتند و اشتباه است اگر آن را نوعی بیمه اجتماعی بدانیم، هر چند برخی به آن قائلند.^۲

اقدام بعدی را باید تصویب قانون متمم بودجه سال ۱۳۱۱ دانست. براساس ماده ۲۰ این قانون کارگرانی که برای دولت کار می کردند می توانستند از محل بودجه مربوط به همان کار، در صورت از کار افتادگی مبلغی دریافت دارند و در صورت فوت، به وارثان کارگر غرامتی پرداخت میشد. برابر این قانون، مزایای

^۱ - عراقی، سید عزت اله، «درآمدی بر حقوق تأمین اجتماعی»، انتشارات موسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی، تهران، ۱۳۸۵، ص ۶۲-

^۲ - طالب، مهدی، تامین اجتماعی، دانشگاه امام رضا (ع)، مشهد، چاپ پنجم، ۱۳۷۷

پرداختی به کارگران نیازمند منوط به هیچ پرداختی از سوی کارگر یا کارفرما مثلاً به عنوان حق بیمه نیست. به نظر میرسد که اگر وضعیت اقتصادی کشوری چنان مطلوب باشد که بتواند چنین نظامی را بیان نهد، بهترین شیوه ارائه مزایای تأمین اجتماعی عملی خواهد شد. لذا تصویب چنین قانونی را در آن زمان باید بسیار ارج نهاد، قانونی که روشن بینی تصویب کنندگان آن را نشان می‌دهد.

پس از این مصوبه در سال ۱۳۱۲، به موجب تصویب نامه ای، کارگران و مستخدمان کنتراتی و روزمزد دولتی که در کارخانه و بنگاههای صنعتی و معدنی مشغول بودند، مشمول مزایای صندوق احتیاط وزارت طرق و شوارع شدند.^۱

تصویب نظامنامه کارخانجات و موسسات صنعتی در ۱۹ مرداد ماه ۱۳۱۵ هـ ش راباید مرحله ای دانست که در آن کارفرما نیز نقش پیدا می‌کند و موظف است دو درصد از مزد کارگران را ماهانه کسرو به صندوق احتیاط و صرفه جویی واریز کند، ولی به هر حال کارفرما و دولت در تأمین مالی صندوق نقشی نداشتند. قابل ذکر است که صندوق احتیاط و صرفه جویی، همان صندوق احتیاط طرق و شوارع بود و از نظر ارائه مزایا نیز تفاوت چندانی با آن نداشت.

از سال ۱۳۱۸ استفاده از بیمه های خصوصی نیز در جهت رسیدن به هدفهای تأمین اجتماعی معمول گشت و برخی از موسسات خصوصی، دولتی و حتی ارتش، کارگران خود را نزد موسسات بیمه خصوصی، مانند شرکت سهامی بیمه ایران بیمه می‌کردند. البته نمی‌توان این نکته را نادیده گرفت که شرکت بیمه ایران در سال ۱۳۱۴ توسط دولت تأسیس شد و تا سال بعد هم تحت حمایت دولت قرار داشت. ولی از آنجا که جزء اعمال تصدی دولت محسوب میشد، به نوعی دولت علاوه بر گسترش بیمه، به وسیله آن قصد داد و ستد و تجارت نیز داشت، خصوصی دانستن آن دوراز واقعیت نیست. هر چند معنای واقعی کلمه در ابتدا خصوصی نبوده است.

^۲ - کریمی، آیت، کلیات بیمه، بیعه مرکزی ایران، تهران، چاپ هفتم، ۱۳۸۲

به هر حال، حق بیمه که معادل یک تا یک و نیم درصد حقوق ماهانه هر کارگر یا کارمند بود از حقوق وی کسر شده، در اختیار شرکت بیمه قرار می گرفت. البته باید توجه داشت که این اقدام به صورت اختیاری بود و اجبار قانونی هنوز تا آن زمان وجود نداشت.

با این حال استفاده از بیمه های خصوصی در راستای اهداف تأمین اجتماعی با تصویب قانون بیمه کارگران در سال ۱۳۲۲ محقق شد. به موجب ماده (۱) آن قانون «کلیه کارخانجات و موسسات اقتصادی، بازرگانی، صنعتی، بازرسی، راه آهن و بطور کلی هر موسسه ای که کارگر دراستخدام خود دارد اعم از دولتی و غیر دولتی واقع در کشور ایران مکلفند کارگران خود را نزد شرکت سهامی بیمه ایران یا شرکت داخلی بیمه دیگری که دولت مقتضی بداند در مقابل حوادثی که در اثر انجام وظیفه روی داده باشد، بیمه نماید.» آیین نامه این قانون در هفتم آبان ماه ۱۳۳۳ به تصویب هیات دولت رسید. در این قانون پرداخت یک سوم حق بیمه بر عهده کار گروه دو سوم بر عهده کارفرما بود و میزان حق بیمه نیز بر حسب شغل کارگرو میزان احتمال وقوع حادثه با توجه به نوع کار متفاوت بود و از یک و نیم تا سه درصد مزد دریافتی بود

نکته قابل توجه این که مقررات فوق در واقع برای پوشش حوادث ناشی از کار و آثار زیانبار آنها به تصویب رسیدند و در بسیاری از آنها نیز بیماری اگر ناشی از کار بود، تحت پوشش مزایا قرار می گرفت.

با تصویب مقررات کار در خردادماه ۱۳۲۵ به وسیله هیئت وزیران و پیش بینی دو صندوق تعاون و بهداشت طی مواد ۳۵ تا ۴۲ می توان گفت که پیش بینی های قانونی دیگر به حوادث ناشی از کار محدود نمیشد و سایر خطرها و حوادث هزینه ای اجتماعی که ربطی به حوادث ناشی از کار نداشتند نیز مورد توجه قرار گرفت. از جمله این موارد، ازدواج، بارداری، عائله مندی، مرگ (مستمری بازماندگان) و... را مثال زد.

تحول عمده در حقوق کارفرمایان ایران باید تصویب لایحه قانونی بیمه های اجتماعی در سال ۱۳۳۱ و پس از آن تصویب قانون بیمه های اجتماعی در تیرماه ۱۳۳۴ و سپس قانون بیمه های اجتماعی در اردیبهشت ماه ۱۳۳۹ دانست.

هر کدام از این قوانین در واقع تجدید نظری در قانون پیش از خود محسوب میشدند. در مقررات جدید حق بیمه مشترکا بر عهده کارفرما و کارگر بود و در بیشتر موارد کارگر ۵ درصد و کارفرما ۱۳ درصد را عهده دار بودند ولی دولت دخالتی نداشت، از نظر حقوقی نظام قوانین تصویب شده فوق، همانگونه که از نام آن پیداست، نظم بیمه‌های اجتماعی نیست و ارائه دهنده مزایا، شرکتهای خصوصی بیمه نیستند بلکه خود دولت محسوب می شوند. یعنی در حقیقت دولت ضرورت دخالت خود را در بیمه های بازرگانی بیشتر از گذشته احساس کرده است. تصویب قانون تأمین اجتماعی مصوب تیرماه ۱۳۵۴ را باید نقطه عطفی در تاریخ تأمین اجتماعی ایران دانست. این قانون هم از نظر ارائه مزایا و هم از لحاظ مشمولان از قوانین قبلی گستره بیشتری دارد و سازمان تأمین اجتماعی مسئول اجرای قانون تأمین اجتماعی است. هر چند که این سازمان تنها متولی تأمین اجتماعی در ایران نمی باشد و سازمانها و نهادهای مختلفی همچون کمیته امداد، بنیاد شهید، سازمان بهزیستی و ... نیز در راستای تحقق تأمین اجتماعی فعالیت می کنند. با وجود اینکه قانون تأمین اجتماعی در سالهای بعد و بخصوص بعد از انقلاب اسلامی، دستخوش تغییرات و اصلاحاتی شده است اما خدمات و حمایتهای آن همچنان همان خدمات و حمایتهای قانون تأمین اجتماعی مصوب سال ۱۳۵۴ است.

جهت درک بهتر تحول و دگرگونی در خدمات و حمایتهای قانون تأمین اجتماعی که از سال ۱۳۰۹ با تصویب طرح تشکیل صندوق احتیاط وزارت طرق و شوارع در هیئت دولت، آغاز شد، به خدمات و حمایتهایی که اکنون توسط سازمان تأمین اجتماعی اجرا میشود، می پردازیم.

از جمله خدمات و حمایتهایی که سازمان تأمین اجتماعی در راستای اهداف خود دارد به این شرح است:

۱- حمایت در برابر حوادث، بیماریها، بارداری:

بیمه شدگان و افراد خانواده آنها از زمانی که مشمول مقررات تأمین اجتماعی قرار گیرند، در صورت مصدوم شدن بر اثر حوادث یا ابتلا به بیماری، می توانند از خدمات درمانی سازمان استفاده کنند. همچنین افراد خانواده بیمه شده که تحت تکفل او باشد، می توانند بعنوان بیمه شده تبعی

از خدمات درمانی یاد شده استفاده کنند. علاوه بر این مستمري بگيران، تأمين اجتماعي و مقرري بگيران بيمه بيكاري نيز تحت پوشش خدمات درماني اين سازمان قرار مي گيرند.

تعهدات در مان اين سازمان شامل كلييه خدمات كلينيكي، پارا كلينيكي، بيمارستاني، كمكها و معاينات طبي و معالجات مربوط به دوران بارداري، زايمان و پس از آن و همچنين خدمات توانبخشي و تحويل وسايل كمك پزشكي است.

۲- مستمري بازنشستگي:

بيمه شدگاني كه به سن قانوني بازنشستگي برسند در صورتيكه داراي حداقل مسابقه پرداخت حق بيمه براي سال مورد نظر باشند ميتوانند تقاضاي بازنشستگي كنند.

بازنشستگان تحت پوشش سازمان تأمين اجتماعي علاوه بر دريافت مستمري از اين سازمان از خدمات درماني كه مراكز درماني ملكي و مراكز درماني طرف قرارداد تأمين اجتماعي ارائه ميشود برخوردار هستند. استفاده از خدمات درماني ملكي سازمان در سراسر کشور براي بازنشستگان اين سازمان و افراد تحت تكلل آنان رايگان است.

۳- مستمري از كار افتادگي

بيمه شده اي كه طبق نظر پزشك معالج و تايد كميسيون پزشكي توانايي خود را بصورت كامل ويا جزئي از دست بدهد، بسته به درصد از كار افتادگي بيمه شده اگر بين ۱۰ تا ۳۳ درصد باشد و بيمه شده بر اثر حوادث ناشي از كار، دچار آسيب شده باشد، استحقاق دريافت غرامت نقص عضو را خواهد داشت. اگر ميزان کاهش توانايي بيمه شده بين ۳۳ تا ۶۶ درصد باشد در صورتي كه صدمه وارده به بيمه شده بر اثر حوادث ناشي از كار باشد، وي از كار افتاده جزئي تلقى مي شود. و اگر از ۶۶ درصد بالاتر باشد، چه اين صدمه بر اثر حادثه ناشي از كار باشد و چه بر اثر حوادث و بيماريهاي عادي بيمه شده از كار افتاده كلي شناخته ميشود كه ميزان مستمري از كار افتاده طبق قانون محاسبه و به وي پرداخت مي شود.

۴- مستمری بازماندگان

با فوت مستمری بگیر بازنشسته و از کار افتادگی کلی تحت پوشش تأمین اجتماعی ، خانواده و بازماندگان وی با احراز شرایط پیش بینی شده در قانون تحت حمایت قرار می گیرند.

۵- مقرری بیمه بیکاری

در صورت بیکار شدن بیمه شده ، به وی مقرری بیکاری تعلق میگیرد.

۶- غرامت دستمزد ایام بارداری

بیمه شدگان زن تحت پوشش تأمین اجتماعی به هنگام بارداری نیز همانند ایام بیماری از حمایت‌های این سازمان برخوردار هستند. سازمان تأمین اجتماعی علاوه بر ارائه خدمات پزشکی و تشخیصی به بیمه شدگان زن در ایام بارداری برای جبران کاهش و یا قطع درآمد بیمه شدگان زن در هنگام مرخصی زایمان، کمک هزینه بارداری نیز به آنها پرداخت می کند.

۷- کمک هزینه ازدواج

کمک هزینه ازدواج که از سوی سازمان تأمین اجتماعی به بیمه شدگان واجد شرایط پرداخت می شود هدیه و شادباشی است که این سازمان به بیمه شدگانی که تشکیل خانواده جدید می دهند ، می پردازد.

۸- کمک هزینه کفن و دفن

هدف از پرداخت این کمک هزینه جبران قسمتی از هزینه هایی است که بازماندگان افراد مشمول قانون تأمین اجتماعی برای کفن و دفن آنها متقبل می شوند.

۹- پرداخت هزینه وسایل کمک پزشکی

تأمین و ارائه وسایل پزشکی که به منظور اعاده سلامت ، جبران نقص عضو جسمانی و یا تقویت یکی از حواس کاربرد دارند. یکی از خدمات و حمایت‌های موضوع قانون تأمین اجتماعی است.^۱

گفتنی است که جمعیت تحت پوشش این سازمان، شامل حدود ۶/۵ میلیون نفر بیمه شده و حدود یک میلیون مستمری بگیران که با در نظر گرفتن افراد خانواده بیمه شدگان، جمعیت تحت پوشش این سازمان برای خدمات درمانی به حدود ۲۸ میلیون نفر میرسد.^۲

اصول و اهداف این سازمان به نحوی تنظیم شده است که بین اهداف اصلی آن با اهداف کلان اقتصادی کشور همسویی کامل وجود دارد. از یک سو رونق فعالیت‌های تولیدی صنعتی موجب افزایش جمعیت تحت پوشش بیمه و تقویت منابع مالی این سازمان می شود و از سوی دیگر پوشش بیمه ای کارگران به افزایش اطمینان خاطر ، ایجاد امنیت روحی و سلامت جسمانی و در نهایت ارتقاء بهره وری از نیروی کار منجر می گردد.

حال با توجه به مطالب یاد شده ، پیدایش مقررات وموازن تأمین اجتماعی در ایران را می توان از جانب سازمان بین المللی کار دانست. در مقدمه اساسنامه سازمان بین المللی کار، بهبود شرایط از طریق «مبارزه علیه بیکاری»، حمایت از کارگران در برابر بیماری‌های عمومی ، شغلی و حوادث ناشی از کار ، برقراری مستمری پیری و از کارافتادگی و...» یر عهده این سازمان قرار داده شده است که در عمل ، سازمان با تصویب مقاله نامه ها و توصیه نامه هایی به تعیین معیارهای مربوط پرداخت.^۳

از طرف دیگر پیدایش مقررات تأمین اجتماعی را نتیجه پیوستن ایران به سازمان ملل متحد و اجرای مفاد منشور ملل متحد وهمچنین اعلامیه جهانی حقوق بشرومیثاق بین المللی حقوق اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی می دانند. اصل ۵۵ منشور به سازمان ملل متحد ماموریت داده تا برای ارتقاء سطح زندگی و شرایط پیشرفت و توسعه اقتصادی و اجتماعی فعالیت کند.

^۱ - بروشور منتشره توسط سازمان تأمین اجتماعی

^۲ - اطلاعات بیشتر را می توانید از طریق سایت اینترنتی سازمان تأمین اجتماعی بدست آورید. www.tamin.org.ir

^۳ - عراقی، سید عزت اله ، درآمدی بر حقوق تأمین اجتماعی، انتشارات موسسه عالی پژوهش ، تهران ، ۱۳۸۵

در اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱ که در ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ از سوی مجمع عمومی سازمان ملل متحد صادر شد، در ماده ۲۲ خود اصلی را مقرر کرد که بر طبق آن: «هر کس بعنوان عضوی در جامعه حق برخورداری از تأمین اجتماعی را دارد و می تواند با استفاده از تلاشهای ملی و همکاریهای بین المللی، حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود را که لازمه حفظ کرامت و رشد آزاد جمعیت اوست؛ با رعایت تشکیلات و منافع کشور خود بدست آورد.»^۲

همچنین در میثاق بین المللی حقوق اقتصادی - اجتماعی، فرهنگی که در دسامبر ۱۹۶۶ توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد به تصویب رسید، ماده ۹ میثاق اینچنین بیان میدارد که "کشورهای طرف این میثاق حق هر شخص را به تأمین اجتماعی از جمله بیمه های اجتماعی به رسمیت می شمارند"^۳.

از طرفی تأمین اجتماعی در حقوق داخلی از جمله قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تأکید شده است. اصل ۲۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که مقرر میدارد، برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیماری، پیری، از کار افتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی درمانی و مراقبتهای پزشکی بصورت بیمه و غیره، حقی است همگانی. دولت موظف است طبق قوانینی از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات حمایتی مافوق را برای یک فرد کشورتأمین کند.

مسئله ای که اینجا حائز اهمیت است اینست که معیارها و موازینی که ایران در تأمین اجتماعی بکار میبرد تا چه میزان از موازین تأمین اجتماعی که در مقاله نامه ها و توصیه نامه های سازمان بین المللی کار است، بهره برداری شده است.

^۱ - تاریخ الحاق ایران به این اعلامیه در سال ۱۹۴۸ می باشد.

^۲ - Dupeyroux. Droit la Securite Sociale, Paris, Dolloz, 11 edition, 1998.

^۳ - تاریخ الحاق ایران به میثاق سال ۱۹۷۶ است.